

SEMINARSKA NALOGA IZ STATISTIKE

Izak Jenko

20. avgust 2021

Seminarska naloga iz statistike pri predmetu statistika na Fakulteti za matematiko in fiziko v Ljubljani v študijskem letu 2020/21. Celoten repozitorij seminarske naloge, ki vključuje skripte in izračune, najdemo na naslovu:

<https://github.com/kazi99/STAT-seminarska>

1. naloga

Naj x_i označuje dohodek i -te družine za $1 \leq i \leq N := 43886$. Vzamemo enostavni slučajni vzorec $X_i := x_{K_i}$, kjer je slučajni vektor (K_1, \dots, K_n) enakomerno porazdeljen po množici n -teric s samimi različnimi komponentami, ki prihajajo iz množice $\{1, \dots, N\}$. Vzorec bo velikosti $n = 400$ in bo *proporcionalno alociran*, da bomo lahko na koncu primerjali točki a) in b).

a) Populacijsko povprečje $\mu = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N x_i$ točkovno ocenimo z vzorčnim povprečjem

$$\bar{X} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n X_i,$$

ki na našem vzorcu znaša 43410.49. Označimo s $\sigma^2 = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N (x_i - \mu)^2$ populacijsko varianco. Varianca cenilke \bar{X} bo

$$\text{var}(\bar{X}) = \frac{\sigma^2}{n} \left(1 - \frac{n-1}{N-1} \right),$$

kjer faktor $1 - \frac{n-1}{N-1}$ nastopi zaradi koreliranosti posameznih enot enostavnega slučajnega vzorca. Standardna napaka cenilke \bar{X} , bo torej se $= \frac{\sigma}{\sqrt{n}} \sqrt{1 - \frac{n-1}{N-1}}$.

Populacijske variance σ^2 običajno ne poznamo, je pa

$$s^2 = \frac{1}{n-1} \sum_{i=1}^n (X_i - \bar{X})^2,$$

njena nepristranska cenilka, torej standardno napako (se) lahko ocenimo z

$$\hat{se} = \frac{s}{\sqrt{n}} \sqrt{1 - \frac{n}{N}}.$$

Izračunana na našem vzorcu je ocena standardne napake enaka 1758.62.

Sedaj imamo zbrane vse podatke, da postavimo 95% interval zaupanja. Stopnja tveganja bo $\alpha = 0.05$, kar pomeni, da bo s približno takšno verjetnostjo interval zaupanja zgrešil dejansko populacijsko statistiko, ki jo ocenjujemo. Ker imamo opravka z veliko ($400 -$ velikost vzorca) enako porazdeljenimi (porazdelitev je empirična) slučajnimi spremenljivkami, lahko zaradi centralnega limitnega izreka predpostavljamo, da je vzorčno povprečje \bar{X} porazdeljeno približno normalno. Opomnimo še, da te slučajne spremenljivke niso nujno neodvisne, je pa njihova koreliranost razmeroma majhna pri tako veliki populaciji kot je naša, zato je uporaba izreka nekoliko bolj utemeljena.

Držimo se standardnih oznak in označimo s Φ kumulativno porazdelitveno funkcijo standardne normalne porazdelitve

$$\Phi(x) = \frac{1}{\sqrt{2\pi}} \int_{-\infty}^x e^{-z^2/2} dz.$$

Če bi poznali populacijsko varianco σ^2 in s tem standardno napako, bi dobili interval zaupanja

$$\left(\bar{X} - se \Phi^{-1} \left(1 - \frac{\alpha}{2} \right), \bar{X} + se \Phi^{-1} \left(1 - \frac{\alpha}{2} \right) \right). \quad (1)$$

Kar pri našem vzorcu pride (39963.65, 46857.32) in je dolžine 6250.57.

Glede na to pa, da imamo tudi oceno standardne napake in recimo prave vrednosti standardne napake ne bi poznali, lahko postavimo tudi aproksimativni interval zaupanja oblike

$$\left(\bar{X} - \hat{se} \Phi^{-1} \left(1 - \frac{\alpha}{2} \right), \bar{X} + \hat{se} \Phi^{-1} \left(1 - \frac{\alpha}{2} \right) \right). \quad (2)$$

ki je asimptotično eksakten. Na našem vzorcu znaša (35937.86, 41475.80) in je dolžine 5537.94. V tem primeru, ko poznamo samo oceno standardne napake, si lahko pomagamo tudi s Studentovo t -porazdelitvijo in tako dobimo Studentov interval zaupanja

$$\left(\bar{X} - \hat{se} F_{\text{Student}(n-1)}^{-1} \left(1 - \frac{\alpha}{2} \right), \bar{X} + \hat{se} F_{\text{Student}(n-1)}^{-1} \left(1 - \frac{\alpha}{2} \right) \right), \quad (3)$$

kjer $F_{\text{Student}(n-1)}$ označuje kumulativno porazdelitveno funkcijo Studentove t -porazdelitve z $n - 1$ prostostnimi stopnjami. Na našem vzorcu pride interval zaupanja (35929.43, 41484.23), ki je dolžine 5554.79.

b) V tej točki si bomo pogledali kako dobro lahko ocenimo statistike od prej, če si pomagamo s stratificiranjem prebivalstva po četrtih. Naš vzorec velkosti 400 je stratificiran s proporcionalno alokacijo, kar pomeni, da vzamemo $n_1 = 92$ enot iz severne četrti, $n_2 = 95$ iz vzhodne, $n_3 = 123$ iz južne in $n_4 = 90$ iz zahodne četrti kot kaže tabela.

	Sever	Vzhod	Jug	Zahod
n_j	92	95	123	90

Do teh števil pridemo, tako da nekoliko prilagodimo količine $n_j \approx n \cdot w_j$ (tu je w_j delež populacije, ki živi v j -ti četrti). Polovico od količin n_j zaokrožimo navzgor do najbližjega celega števila, preostale pa navzdol do celega števila.

Najprej stratumsko ocenimo populacijsko povprečje μ kot

$$\bar{X}_s = \sum_{j=1}^4 w_j \bar{X}_j, \quad \text{kjer je} \quad \bar{X}_j = \frac{1}{n_j} \sum_{i=1}^{n_j} X_{ij}$$

Stratificirana standardna napaka se izraža kot

$$se_s^2 = \sum_{j=1}^4 \frac{w_j^2 \sigma_j^2}{n_j} \left(1 - \frac{n_j - 1}{N_j - 1} \right),$$

kjer je stratificirana populacijska varianca $\sigma_j^2 = \sum_{i=1}^{n_j} \frac{(X_{ij} - \mu_j)^2}{N_j}$.

Ocena standardne napake bo tedaj

$$\hat{se}_s^2 = \sum_{j=1}^4 \frac{w_j^2 \hat{\sigma}_j^2}{n_j} \left(1 - \frac{n_j - 1}{N_j - 1} \right),$$

kjer je $\hat{\sigma}_j^2 = \sum_{i=1}^{n_j} \frac{(X_{ij} - \bar{X}_j)^2}{n_j - 1}$ nepristranska cenilka populacijske variance v j -tem stratumu σ_j^2 .

Sedaj lahko podobno kot prej postavimo 95% intervale zaupanja. Najprej če predpostavljamo, da poznamo populacijsko varianco, dobimo

$$\left(\bar{X}_s - se_s \cdot \Phi^{-1} \left(1 - \frac{\alpha}{2} \right), \bar{X}_s + se_s \cdot \Phi^{-1} \left(1 - \frac{\alpha}{2} \right) \right).$$

Na našem vzorcu je to (36604.38, 42106.27), ki je dolžine 6224.06, kar pomeni, da je krajši kot interval (1) in s tem tudi boljši za ocenejevanje povprečnega dohodka.

Naslednji je aproksimativni interval zaupanja, kjer uporabimo oceno za standardno napako \hat{se}_s . Interval bo tedaj

$$\left(\bar{X}_s - \hat{se}_s \cdot \Phi^{-1} \left(1 - \frac{\alpha}{2} \right), \bar{X}_s + \hat{se}_s \cdot \Phi^{-1} \left(1 - \frac{\alpha}{2} \right) \right),$$

ki bo pri naših podatkih (35931.97, 41480.80) dolžine 5548.84, kar je prav tako krajše kot interval (2) in tako boljše kot če ne bi stratificirali.

Nazadnje lahko postavimo še Studentov interval zaupanja za ocenejevanje povprečja, pred tem pa moramo izračunati prostostne stopnje

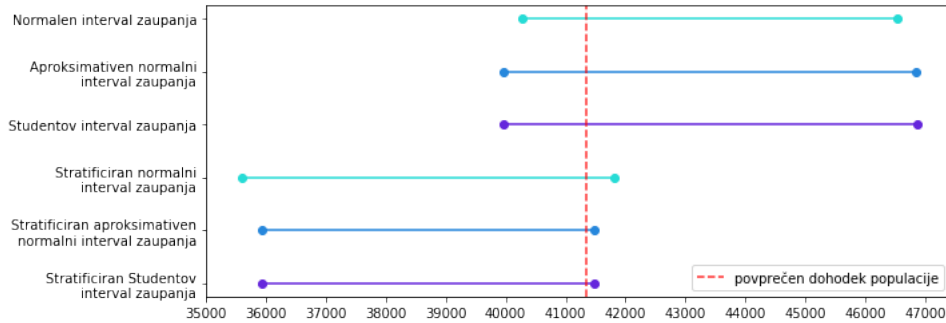
$$\hat{\nu} = \frac{\hat{se}_s^2}{\sum_{j=1}^4 \frac{w_j^4 \hat{\sigma}_j^2}{n_j^2 (n_j - 1)}}.$$

Interval zaupanja bo tako oblike

$$\left(\bar{X} - \hat{se} \cdot F_{\text{Student}(\hat{\nu})}^{-1} \left(1 - \frac{\alpha}{2} \right), \bar{X} + \hat{se} \cdot F_{\text{Student}(\hat{\nu})}^{-1} \left(1 - \frac{\alpha}{2} \right) \right),$$

na naših podatkih bo to interval (35931.97, 41480.80) dolžine 5548.84, ki je spet boljši kot (3), ko nismo stratificirali.

Intervale zaupanja prikažemo tudi grafično.

Slika 1: 95% intervali zaupanja

Zaključimo lahko, da je v tem primeru bilo bolj ugodno stratificirati po četrtih, saj smo tako dobili ožje intervale zaupanja, kar nam bo omogočilo postaviti bolj natančne ocene povprečnega dohodka v Kibergradu.

Do računskih rezultatov pri tej nalogi smo prišli s pomočjo priloženih skript `naloga_1a.ipynb` in `naloga_1b.ipynb`, ki analizirata isti enostaven slučajni vzorec 400 enot (s proporcionalno alokacijo) iz datoteke `vzorec.csv`.

2. naloga

Imamo vzorec 280 palic, kjer smo vsaki od njih preizkusili lomljivost na petih mestih. Sumimo, da je število mest na katerih se je palica zlomila porazdeljeno $\text{Bin}(5, p)$, kar bo tudi naša osnovna ničelna domneva H_0 .

a) Denimo, da osnovna ničelna domneva velja, po metodi največjega verjetja pa ocenimo parameter p . Vzemimo

$$L_1(p; x) = \mathbb{P}_p(X = x) = \binom{5}{x} p^x (1 - p)^{5-x},$$

kjer je slučajna spremenljivka X porazdeljena binomsko $\text{Bin}(5, p)$. Verjetje bo tedaj funkcija

$$L(p; x_1, \dots, x_n) = \prod_{i=1}^n L_1(p; x_i) = \prod_{i=1}^n \binom{5}{x_i} p^{x_i} (1 - p)^{5-x_i}.$$

Cenilka za p bo torej tisti parameter, pri katerem je verjetje maksimalno. Ker je verjetje gladko odvisno od parametra $p \in (0, 1)$ bomo ta ekstrem poiskali z odvodom, da bo računanje lažje pa si bomo pomagali z logaritmom verjetja

$$\begin{aligned} \ell(p; x_1, \dots, x_n) &:= \log L(p; x_1, \dots, x_n) \\ &= \sum_{i=1}^n \log \binom{5}{x_i} + \sum_{i=1}^n x_i \log(p) + \sum_{i=1}^n (5 - x_i) \log(5 - p) \end{aligned}$$

Z odvajanjem ℓ po p dobimo

$$\ell'(p; x_1, \dots, x_n) = \sum_{i=1}^n \left(\frac{x_i}{p} - \frac{5 - x_i}{1 - p} \right) = \sum_{i=1}^n \frac{x_i - 5p}{p - p^2}.$$

Ta odvod bo enak 0 natanko tedaj, ko bo $p = \frac{1}{5n} \sum_{i=1}^n x_i$, torej cenilko za p vzamemo

$$\hat{p} = \frac{\bar{X}}{5}, \quad \text{kjer je } \bar{X} \text{ vzorčno povprečje.}$$

Literatura

- [1] J. Rice, *Mathematical statistics & data analysis*, third edition, Duxbury, 2007